

Гірік Сергій Іванович,

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-2535-3924>,

кандидат історичних наук,

старший науковий співробітник,

відділ соціогуманітарних, природничих і технічних наук,

Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво»,

Київ, Україна

e-mail: sergiusz.1985@gmail.com

Газета «Kontratak» (Львів) як джерело з історії українсько-єврейських взаємин наприкінці 1930-х років

Автор аналізує інформаційний потенціал львівської єврейської молодіжної газети «Kontratak» (1936–1939) як джерела з історії українсько-єврейських взаємин у Другій Речі Посполитій останніх років її існування та змін у суспільно-політичному кліматі міжвоєнної Польщі у роки, що передували Другій світовій війні.

Ключові слова: газети, українсько-єврейські взаємини, антисемітизм, історія антисемітизму, джерелознавство, Галичина.

1936 року у Львові було засновано польськомовну єврейську молодіжну газету «Kontratak» (№ 1 вийшов друком 8 листопада). У своїх матеріалах тижневик зачіпав теми взаємин як між поляками і євреями, так і між українцями і євреями Галичини й не лише (у підзаголовку перелік міст був дещо ширшим – Львів, Краків, Варшава, Вільно, Лодзь). Відповідальним редактором був Юда Фейнзінгер. Видання позиціонувало себе як позапартійне.

На першій шпальті першого числа містилася коротка редакційна нотатка. Її автор (імовірно, сам Фейнзінгер) наголошував, що газета бере за взірць «польську й українську пресу молодих», проте не уточнював, про які саме видання йдеться.

Він зазначив, що в умовах відсутності аналогічного єврейського видання «єврейська молодь, довкола якої точиться настільки гостра боротьба, мовчить». Відповідно, «Kontratak» претендував на те, щоб стати трибуною цієї недопредставленої у пресі групи.

Новозаснована газета не могла і не хотіла ігнорувати українську проблематику. З першого ж числа вона містила окрему рубрику «Ucrainica» з оглядом найважливіших українських галицьких видань. Серед нотаток рубрики з №1 привертає увагу текст із викладом прихильної позиції автора стосовно вимог українських діячів щодо зміни національної політики Польщі (відмова від передачі землі польським осадникам під час парцеляції, скасування обмежень на прийом української молоді на державну й військову службу, забезпечення прийому учителів-українців до українських шкіл тощо). Очікувано критичним є ставлення газети до Дмитра Палієва й очолюваного ним Фронту національної єдності (далі – ФНЄ). Автор огляду преси в тому ж числі називає Палієва «оперетковим “фюрером” українських гітлерівців» й іронізує з приводу намагання діяча через газету «Батьківщина» (орган ФНЄ) збирати кошти на діяльність своєї партії. Оглядач запитує: «Які члени й симпатички, пане Палієв? У вас же їх немає. Ми радше повіримо в допомогу зі сторонніх джерел, навіть іноземних, з-під відомого знаку. Neil Palijew!». «Kontratak» часто містив згадки про Дмитра Палієва й у подальших числах.

У тому ж числі привертає увагу нотатка про боротьбу за молодь в українському суспільстві. Її автор звертає увагу на відсутність підтримки Палієва серед української націоналістичної молоді («молодь не вірить у його “фюрерівський” німб») і розповідає про своєрідну апологію цієї молоді Богданом Кравцевим в одній із українських газет, а далі завершує власним коментарем: «Цікаві аналогії до ситуації в нашому єврейському політичному маленькому світі».

Дві останні нотатки рубрики «Ucrainica» в згаданому першому числі присвячено висвітленню єврейської тематики в українській пресі (наводимо цей

номер як приклад, у наступних випусках співвідношення лишалося аналогічним). Темою першої стала публікація в католицькій «Новій зорі» (ред. Осип Назарук) зі «спростуванням» думки про «віджидовіння» («odżydzenie») влади в СРСР. На підтвердження тези про те, що «владу в Росії й далі мають євреї», газета наводить статистику єврейського походження чинних на той час «комісарів» (очевидно, йдеться не про членів уряду СРСР, бо ж станом на 1936 аналіз їхнього походження показував би інші дані). Тема другої – стаття в «Неділі» з оглядом антисемітських інцидентів в українському селі. Оглядач «Kontratak» зветьє увагу на нейтральне віднотовування випадків українським журналістом, який лише до останнього насильницького нападу додав епітет «бандитський»: «Якщо тільки цей напад був бандитським, то якими ж були інші напади [...]?».

Рубрика «Ucrainica» продовжувала виходити й надалі (з перервами, але українська тематика не зникла зі шпальт «Kontratak» і поза цією рубрикою). До прикладу, в ч. 3 газета оглядає публікацію в газеті «Громадський голос» (орган Української соціалістично-радикальної партії). Соціалістична газета з обуренням заперечувала щодо «обвинувачень» з боку єпископа Григорія Хомишина в наявності євреїв у товаристві «Каменярі», а потім дзеркально обвинуватила владику в прихильності до «єврейських капіталістів», навівши приклад його близької співпраці з доктором Ляксом (адвокатом єврейського походження, засудженим нещодавно перед тим за шахрайство). Після розлогої цитати автор огляду в «Kontratak» іронічно додає: «Теж соціалісти!»

Наприкінці рубрики оглядач звертає увагу на публікацію у праворадикальній газеті «Фронтом!», присвячену власне газеті «Kontratak» як газеті «молодих єврейчиків-сіоністів», які «вихваляють Сталіна й комуністів». Після зацитованої поради «всім шабесгоям купити ці шматки», які «з певністю зроблять з них антисемітів», оглядач наводить думку націоналістичного тижневика «Голос нації» про газету «Фронтом!», демонструючи скептичне ставлення до цього видання серед українських націоналістів.

Газета розглядала тему українсько-єврейських взаємин не лише в оглядах преси, а й у великих матеріалах. Наприклад, у ч. 33 (1 липня 1937 року) вийшла друком стаття «Історія польського антисемітизму» Й. Клейнберга. Її автор звертає увагу на тиск на єврейських виборців з боку влади Королівства Галичини й Лодомерії в австро-угорські часи. Унаслідок цього тиску багато євреїв на межі ХІХ–ХХ ст. вимушено голосували за польських кандидатів і цим викликали неприязнь українців. Сторони (тобто політично активні частини українців і євреїв) досягли покращення відносин 1907 року, після укладення домовленостей між лідерами українських політичних груп і сіоністами. У цілій низці чисел автори газети звертають увагу на розвиток українського кооперативного руху як на зразок для наслідування, хоча такі згадки здебільшого принагідні.

Загалом, публікації про українсько-єврейські взаємини в газеті «Kontratak» є очікувано рідкіснішими, ніж публікації про антисемітизм у Польщі та світі (один із основних тематичних напрямків газети – інформування читачів про прояви антисемітизму в різних країнах). Такі статті й огляди, а також згадки про факти українського політичного й суспільного життя в матеріалах з загальнополітичних чи загальноекономічних тем, є частішими, ніж у багатьох інших єврейських газетах Другої Речі Посполитої. Видання є цінним джерелом для дослідника міжетнічних взаємин і конфліктів у трикутнику «поляки-українці-євреї» в міжвоєнній Галичині

Serhiy Hirik,

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-2535-3924>,

Candidate of Science in History,

Senior Research Fellow,

Department of Arts and Sciences,

State Research Institution “Encyclopedia Press”,

Kyiv, Ukraine

e-mail: sergiusz.1985@gmail.com

The newspaper “Kontratak” (Lviv) as a source to the history of Ukrainian-Jewish relations in the late 1930s

The author analyzes information potential of Lviv Jewish youth newspaper “Kontratak” (1936–1939) as a source to the history of Ukrainian-Jewish relations in the last years of the Second Polish Republic’s existence and the changes in the socio-political climate of interwar Poland in the years preceding World War II.

Keywords: newspapers, Ukrainian-Jewish relations, antisemitism, history of antisemitism, source studies, Galicia.